

ОПРЕДЕЛЕНИЕ И АНАЛИЗ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

Нишанбаева Жанылай Манасовна

*преподаватель педагогического
колледжа ЖАГУ им.Б.Осмонова
(г.Жалал-Абад, Кыргызская Республика)*

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы определения и анализа актуального уровня экспериментальных исследований по развитию критического мышления учащихся начальных классов. Одним из основных положений Государственного стандарта начального общего образования является формирование у учащихся базовых и предметных компетенций. При этом мы пришли к выводу, что урок литературы в экспериментальных и контрольных классах необходимо рассматривать как одну из основных компетенций в рамках экспериментальной деятельности по развитию критического мышления младших школьников. Они академические, общекультурные, здравоохранительные, гражданские, социальные, информационно-коммуникационные, основанные на междисциплинарной основе. Он представляет собой систему критического мышления ребенка, которая формируется в процессе чтения и изучения литературного урока по развитию критического мышления учащихся младших классов и будет всесторонне реализована на практике.

Ключевые слова: Педагогика, методология, общая культура, здоровье, гражданственность, социальное, информация, общение, критическое мышление, учащиеся, общество, школа, класс, технология, образование, сообщество, человек, система, современное, потребность.

ОРТО МЕКТЕПТИН ОКУУЧУЛАРЫНЫН КРИТИКАЛЫК ОЙ ЖҮГҮРТҮҮСҮН ӨНҮКТҮРҮҮ БОЮНЧА ДЕҢГЭЭЛИН АНЫКТОО ЖАНА ТАЛДОО.

Нишанбаева Жанылай Манасовна

*Б.Осмонов атындагы Жалал-Абад
мамлекеттик университетинин окутуучусу
(Жалал-Абад ш., Кыргыз Республикасы)*

Аннотация: Бул макалада баиталгыч класстын окуучуларынын критикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү боюнча эксперименталдык изилдөөнү чыныгы деңгээлин аныктоо жана талдоо маселелери каралган. Баиталгыч жалпы билим берүүнүн Мамлекеттик стандартынын негизги жоболорунун бири окуучуларда негизги жана предметтик компетенцияларды калыптандыруу болуп саналат. Ошону менен бир катарда баиталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча эксперименттик иш-чаранын алкагында эксперименталдык жана контролдук класстардагы адабий окуу сабагын негизги компетенциялардын бири катары кароо зарыл деген жыйынтыкка келдик. Алар - окуу жөндөмдүүлүгү, жалпы маданий, ден соолук, жарандык, социалдык, маалымат жана коммуникация дисциплиналар аралык негизде калыптанат. Баиталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча адабий окуу сабагын окуп - үйрөнүү процессинде калыптанат жана практикада комплекстүү түрдө ишке ашырыла турган баланын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн системасын билдирет.

Учкул сөздөр: Педагогика, методика, жалпы маданият, ден соолук, жарандык, социалдык, маалымат, коммуникация, сынчыл ой-пикир, окуучулар, коом, мектеп, класс, технология, калыптандыруу, жамаат., инсан, система, заманбап, муктаж.

DETERMINATION AND ANALYSIS OF THE LEVEL OF DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Nishanbayeva Zhanylay Manasovna

teacher of pedagogy

B.Osmonova College

(city of Jalal-Abad, Kyrgyz Republic)

Annotation: This article discusses the issues of determining and analyzing the current level of experimental research on the development of critical thinking in primary school students. One of the main provisions of the State Standard for Primary General Education is the formation of basic and subject competencies in students. At the same time, we came to the conclusion that the literature lesson in experimental and control classes should be considered as one of the main competencies within the framework of experimental activities for the development of critical thinking in primary schoolchildren. They are academic, general cultural, health, civil, social, information and communication, based on an interdisciplinary basis. It represents a child's critical thinking system, which is formed in the process of reading and studying a literary lesson on the development of critical thinking in primary school students and will be fully implemented in practice.

Key words: Pedagogy, methodology, general culture, health, citizenship, social, information, communication, critical thinking, students, society, school, class, technology, education, community, person, system, modern, need.

Башталгыч жалпы билим берүүнүн Мамлекеттик стандартынын негизги жоболорунун бири окуучуларда негизги жана предметтик компетенцияларды калыптандыруу болуп саналат. Ошону менен бир катарда «башталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча эксперименттик иш-чаранын алкагында эксперименталдык жана контролдук класстардагы адабий окуу сабагын негизги компетенциялардын бири катары кароо зарыл деген жыйынтыкка келдик. Алар - окуу жөндөмдүүлүгү, жалпы маданий, ден соолук, жарандык, социалдык, маалымат жана коммуникация дисциплиналар аралык негизде калыптанат. Башталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча адабий окуу сабагын окуп - үйрөнүү процессинде калыптанат жана практикада комплекстүү түрдө ишке ашырыла турган баланын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн системасын билдирет.

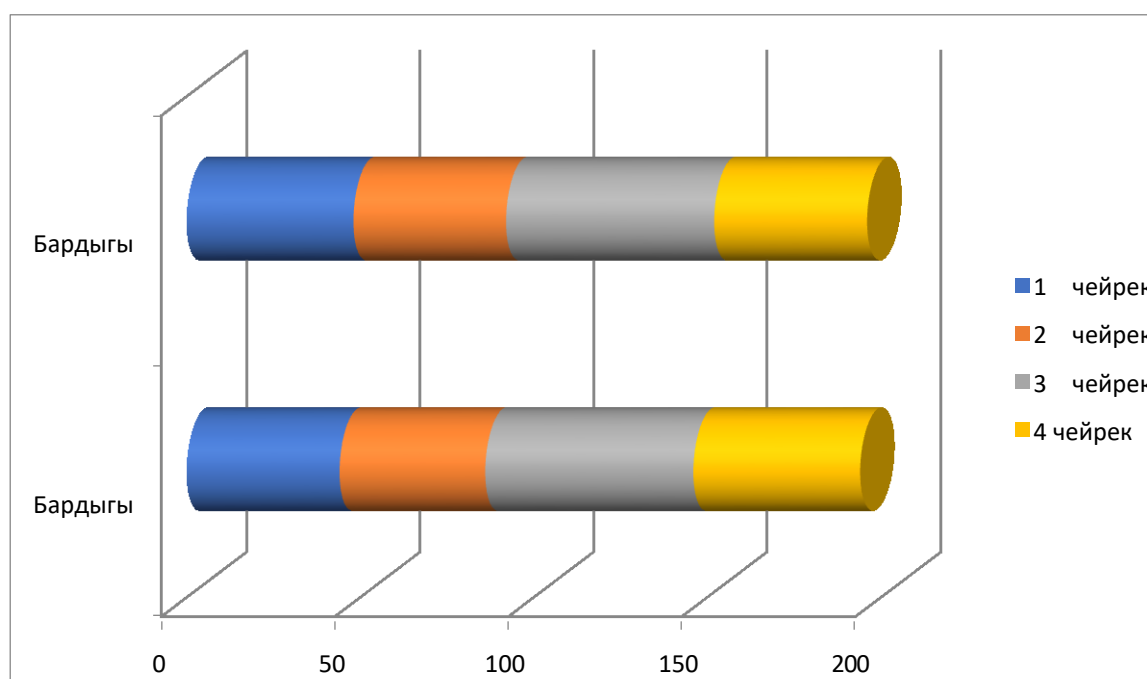
Жалпы билим берүү көндүмдөрү башталгыч билим берүүнүн бүткүл мезгилинде үзгүлтүксүз калыптанат» [1,137 б.]. Сынчыл ой жүгүртүү адабий окуу жөндөмү төмөнкүдөй көндүмдөрдү калыптандырууну камтыйт:

- 1) уюштуруучулук – адабий окуу сабакка керектүү нерселердин баарын тандап алуу, аны партага тизе билүү, ишке дароо киришүү, жазуу иштерин долбоорлоодо бирдиктүү талаптарды сактоо, адабий окуу китебинин негизги элементтерин билүү, кыстарма ж.б.;
- 2). жалпы сүйлөө – туура, так, көркөм сүйлөө, мугалимди угуу, суроолорго жооп берүү, укканын жеткирүү, мугалимге жана окуучуларга кайрыла билүү;
- 3). жалпы когнитивдик - сынчыл ой жүгүртүүнү калыптандыруу максатында уюштурулган адабий окуу предметин өзгөчөлүктөрүн аныктоо, формасын, өлчөмүн ж.б. айырмалоо, боюнча тапшырманы аткаргандан кийин жыйынтык чыгаруу;
- 4). контролдоо жана баалоо – сиздин ишиңизди жана үлгү тапшырманы салыштырганда каталарды табуу, ишиңизди баалоо ж.б.

Изилдөөнүн эксперименталдык базасы Жалал-Абад шаарындагы №14 С.Давлетов атындагы инновациялык мектеп лицейинде башталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча эксперименттик иш-чараны аткарууга 3 жана 4 класстардын (жалпы 8 класс) 2022-2023 окуу жылындагы адабий окуу сабагына берилген сааттар боюнча маалыматтар таблицада келтирилген.

Таблица 1 – Башталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча 2022-2023 окуу жылындагы адабий окуу сабагына берилген сааттар

Класстар	Окуучулардын саны	Сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча 2022-2023 окуу жылындагы адабий окуу сабагына берилген сааттар			
		1 чейрек	2 чейрек	3 чейрек	4 чейрек
3 «А» класс	33	12	10	16	12
3 «Б» класс	34	10	12	16	12
3 «В» класс	35	12	10	14	12
3 «Г» класс	35	12	10	14	12
Бардыгы	137	44	42	60	48
4 «А» класс	38	12	12	16	10
4 «Б» класс	37	12	10	16	10
4 «В» класс	35	12	12	14	12
4 «Г» класс	37	12	10	14	12
Бардыгы	147	48	44	60	44

1 – Сүрөт. Башталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча 2022-2023 окуу жылындагы адабий окуу сабагына берилген сааттар

Эксперименталдык иш-чаранын жыйынтыгы айтып тургандай, учурдагы предметтик билим берүү системасы, анын ичинде башталгыч класстарда, сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүүнүн айрым аспектилери өз алдынча кароону болжолдойт жана окуучуларды бири-бири менен

тыгыз байланышта болгон белгилүү бир чөйрөдө жекече билим алууга багыттайт. Башталгыч класстардан интеграцияланган адабий окуу сабагын киргизүү зарылдыгын бүгүнкү билим берүүнүн реалдуулугу тастыктап турат. Сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүү максатында комплекстүү мамиле бизди курчап турган дүйнөнү анын ар түрдүүлүгү менен көрсөтүүгө мүмкүнчүлүк берет. «20-кылымдын 60-70-жылдардагы педагогика билими сынчыл ой жүгүртүү инсандын калыптанышында биринчи кезекте тышкы факторлорго багытталган, ага ылайык инсандын өнүгүшү жана калыптанышы максаттуу жана уюшкан окутуудан жана башкаруудан көз каранды деп болжолдонгон. Албетте, инсандын өнүгүшүнө жана калыптанышына мындай көз караш дагы эле өзүнүн жандуулугун сактап келет» [2, 49 б.]. Бирок, ошол эле учурда методикалык көрсөтмөлөрдүн социалдык жактан инсандыкка өтүшү инсанга, анын жеке факторуна кайрылуу зарылдыгын талап кылып, тарбиялоо жана сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүүнүн стратегияларын өзгөртүүнү актуалдуу кылат. Бүгүнкү күндө окутуучу массаны башкаруу, ой жүгүртүүнүн жалпы ыкмаларын, жалпы көз караштарды, жалпы жөндөмдүүлүктөрдү калыптандыруу анча маанилүү эмес, тескерисинче, балдардын жеке, индивидуалдык жөндөмдөрүн өнүктүрүү жана калыптандыруу. Бул баланын ички потенциалын, анын когнитивдик жөндөмдүүлүктөрүн жана аны курчап турган дүйнөдө өзүн ишке ашыруу мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө милдеттери биринчи планга чыгат дегенди билдирет. Билим берүүнүн бүгүнкү модели жөн гана калыптарга, нормаларга жана стандарттарга кармануу эмес, инсандын өзүн-өзү ишке ашыруусу үчүн педагогикалык шарттарды түзүү. 20-кылымдын 70-80-жылдарында изилдөөлөрдө өсүп келе жаткан адамдын психофизиологиялык мүмкүнчүлүктөрүн, бирдиктүү инсанды калыптандыруунун жолдорун жана орто мектептерде инсандык өсүүнү стимулдаштырууну изилдешкен [3;4;5]. Массалык билим берүүнүн шартында ийгиликтүү окууну камсыз кылуунун оптималдуу жолдорун издөө маселелери өзгөчө актуалдуу болуп калды. Ал эми билим берүүнүн алгачкы мезгилиндеги таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрүнө таянуу идеясы эң маанилүү педагогикалык шарт катары коюлган. Башталгыч мектеп курагындагы окуучулардын когнитивдик жөндөмдүүлүктөрүнө жана башталгыч класстарда сынчыл ой жүгүртүүсүнө таянуу идеясы, биринчи кезекте, курчап турган дүйнөнү активдүү таанып-билүү стадиясында турган жаш курактагы балдардын табигый кызыгуусу жана изденүүсү менен байланыштуу. Демек, башталгыч класстын окуучулары менен педагогикалык ишти баштоодо биринчи кезекте балага табиятынан эмнелер берилип, айлана-чөйрөнүн таасири астында эмнеге ээ болоорун жана максаттуу окутууну түшүнүү зарыл.

Башталгыч класстарда сынчыл ой жүгүртүүсүнө таянуу идеясы педагогикадагы интеграциялык процесстин каражаты катары окуучуларды окуу процессине тартуунун жолдору катары каралат. Негизги каражаттар интеграциялык процесс болуп төмөнкүлөр саналат - татаал проблемалык тапшырмалар жана окуучулардын издөө өз алдынчалыгын өнүктүрүүгө багытталган суроолор. Алар изилденип жаткан фактыларга максаттуу байкоо жүргүзүүнү, чечкиндүүлүктү камтыйт жана конкреттүү кубулуштардын жалпы жана айырмалоочу белгилерин салыштырууну талап кылат. Ошентип, башталгыч мектеп окуучулары коомчулукту түшүнүүгө багытталган милдеттерди аткарышат, үзгүлтүксүздүк, маалыматты системалаштырууга жана жалпылоого үйрөнүү, милдеттерди, өз ара операцияларды аткарууга негизделет. Дисциплиналар аралык байланышты ишке ашыруу төмөнкүлөргө мүмкүндүк берет:

- окуучулардын көңүлүн билим берүүнүн негизги аспектилерине буруу, илимдердин алдыңкы идеяларын ачууда чечүүчү роль ойногон предметтер, билимдердин бирдиктүү системасын түзүүдө маанилүү. Бул окуучулардын дүйнө таанымын калыптандырат жана байытат;
- түзүү боюнча ишти этап-этабы менен уюштурууну, бара-бара когнитивдик милдеттерди татаалданта, чыгармачылык демилгени жана когнитивдик өз алдынчалыкты өнүктүрүү бардык дидактикалык каражаттарды колдонуу талап кылынат;

- окуучулардын когнитивдик кызыкчылыктарын калыптандыруу ар кандай билим берүү предметтери, биринчи кезекте адабий окуу сабактарын уюштуруу жолу менен жетишет;
- чыгармачылык кызматташтыкты жүзөгө ашырат;
- ар кандай каражаттар аркылуу заманбап маселелерди кароону калыптандырат.

Башталгыч класстардын окуучуларынын сынчыл ой жүгүртүүсүнүн өстүрүү боюнча адабий окуу сабагынын мугалимдерине окуучуларга сынчыл ой жүгүртүүнү калыптандыруу максатында жөндөмдүүлүктөрүн байкоого төмөнкү педагогикалык шарттар керек экенин айтуу зарыл:

- адабий окуу сабагын ордун жана маанисин жогорулатуу;
- тапшырманын мазмунун тандоодо биримдик жана ырааттуулук иш-аракеттердин кайчылашы;
- окуучулардын сынчыл ой жүгүртүүсүн өстүрүү боюнча адабий окуу сабагын окутуу деңгээлин жогорулатуу;
- болгон билимдерди жана көндүмдөрдү бирөөдөн өткөрүп берүү жөндөмүн өнүктүрүү;
- уюштуруунун методдорун, каражаттарын жана формаларын колдонуудагы окуучулардын класстагы иш-аракеттери жана алардын биримдиги.

Адабияттар:

1. Акматов К.К., Муратов А. *Мектептин тарбиялык сабактары. 1-11-кл. жетекчилери үчүн колдонмо.* (Муратов А. авторлош). Б.: 2019ж. 284 б.
2. Акматао К.К., Зулуев Б. *Мектепте тарбиялык иштерди уюштуруунун технологиялары.* (Зулуев Б. авторлош). 168 бет, Ош.2013.
3. Акматов К.К., Момуналиев С. *Кыргыз адабияты: Окутуу өзбек тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 11-кл. хрестоматия окуу китеби.* – Б.: 2014. – 200 б. (Момуналиев С. авторлош).
4. Сартбекова Н.К. /Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности будущих инженеров /ISSN 2073-0071/ *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук* 10 октябрь 2016г. 136-137стр.www.publikacia.net
5. Абакумова Н.Н. *Диагностика и мониторинг инновационных изменений в образовании: учебное пособие /Абакумова Н. Н./ Учебники и учебные пособия для вузов: Томский государственный университет, 2011г. Объем: 202 стр.*